

بررسی وضعیت آموزش دندانپزشکی ایران و عوامل مرتبط با آن در طی سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۵۷

دکتر حسن رزمی^۱، معصومه مهدی‌پور^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۰/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۲/۱۱

چکیده

زمینه و هدف: کمیت و کیفیت آموزش علم دندانپزشکی به منظور پاسخگویی به نیازهای درمانی آحاد جامعه دارای اهمیت فراوانی است. پیشرفت‌های آموزشی این علم و رشد و توسعه دانشکده‌های دندان پزشکی بعد از پیروزی انقلاب، ضرورت تغییر روش‌های منسوخ و قدیمی را یادآور گردید. این تحقیق جهت بررسی میزان تحقق اهداف برنامه آموزشی و همچنین وجود خلاء اطلاعاتی در مورد آن، از اطلاعات موجود کلیه دانشکده‌های دندانپزشکی کشور در طی سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۹۷ انجام گرفت.

روش بررسی: روش‌شناسی پژوهش حاضر که به لحاظ هدف، از نوع مطالعات کاربردی و از نوع توصیفی-تحلیلی بود و جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه مدارک و برونادهای علمی وزارت بهداشت، درمان و آموزش عالی و تمامی دانشکده‌های دندانپزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی سراسر کشور بود که عواملی مانند تعداد دانشکده‌ها، تعداد رشته‌های تخصصی، وضعیت تدوین کتاب و عواملی دیگر مورد مقایسه و ارزیابی قرار گرفتند.

نتیجه‌گیری: به نظر می‌رسد برونادهای علمی دانشکده‌های دندانپزشکی در طی ۴۰ سال گذشته رشد صعودی مناسبی داشته‌اند و در این زمینه جایگاه مناسبی را به خود اختصاص داده‌اند.

کلمات کلیدی: دندانپزشکی، برونادهای علمی، آموزش عالی

مقدمه

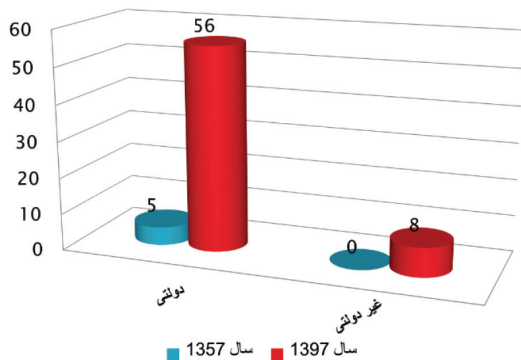
مجبور بودند جهت دریافت خدمات پیشرفته پزشکی به خارج از کشور عزیمت نمایند. از طرف دیگر همگی شاهد بودیم که بسیاری از خدمات پزشکی و بهداشتی هم در کشور حتی در شهرهای برخوردار توسط پزشکان بنگلادشی، هندی، فیلیپینی ارائه می‌گردید.

قبل از انقلاب اسلامی ایران حوزه‌های مختلف پزشکی با مشکلات عدیده‌ای مواجه بود به نحوی که اکثر مردم ایران از دریافت خدمات پزشکی، دندانپزشکی و سایر خدمات حوزه درمانی محروم بوده و آن دسته از مردم توانمند هم برای این امر

۱. استاد رشته اندودانتیکس دانشکده دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی دانشگاه تهران

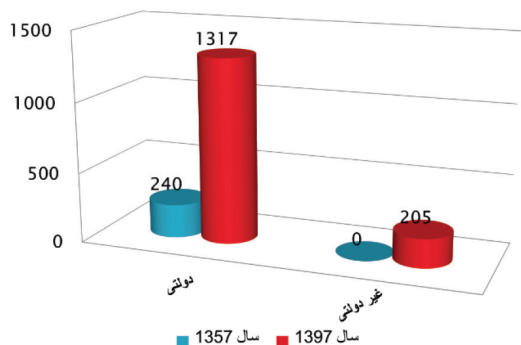
۲. دانشیار رشته بیماری‌های دهان و فک و صورت دانشکده دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی دانشگاه شهید بهشتی

اصفهان بود پس از چهل سال به ۴۳ دانشکده بدون احتساب پردیس‌های بین‌الملل افزایش یافت (نمودار شماره ۱).

نمودار شماره ۱: دانشکده‌های دندانپزشکی کشور به تفکیک مدیریت دولتی و غیردولتی

به تبع این امر تعداد دانشجویان فارغ‌التحصیل این دانشکده‌ها نیز به رقمی حدود ۲۰۰۰ نفر رسید (نمودار شماره ۲).

نمودار شماره ۲: تعداد فارغ‌التحصیلان دکتری عمومی دندانپزشکی به تفکیک مدیریت دولتی و غیردولتی

با توجه به توانمندی‌ها و همت اساتید زحمتکش و علاقمند حوزه دندانپزشکی گسترش کیفی آموزش دندانپزشکی در دستور کار دانشگاه‌ها قرار گرفت و با عنایت به پتانسیل بسیار بالایی که در مدیران این حوزه وجود داشت، اتفاق ارزشمندی در جهت ارتقاء کیفی عملکرد دانشگاه‌ها روی داد که منجر به ایجاد دوره‌های تخصصی از دو دانشکده در سال ۵۷ به ۱۷

در حوزه دندانپزشکی و سلامت دهان و دندان نیز وضعیت به مراتب بدتر بود، به نحوی که اکثر خدمات در این حوزه توسط کمک دندانپزشکان تجربی و دندانسازان ارائه می‌گردید و در شهرهای محروم و روستاها این نقش توسط دلاکان اجرامی شد. بعد از انقلاب اسلامی به همت اساتید بزرگی که ماندن در متن مردم را به مهاجرت ترجیح دادند و یا اساتید دلسوزی که برای تحصیل به خارج عزیمت کرده بودند به پاس تعهدی که به دانشگاه‌ها و کشور سپرده بودند بازگشتند، هسته اصلی گسترش کمی و کیفی دانشگاه‌های علوم پزشکی را تشکیل دادند و اتفاق بسیار ارزشمند و ماندگاری رقم خورد که به اختصار در زیر بدان اشاره خواهد شد.

یافته‌ها:

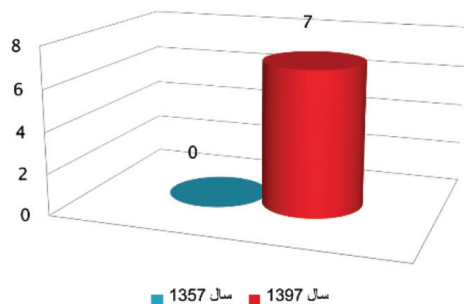
اولین اقدام جهت محرومیت زدایی مناطق محروم و انتقال خدمات آکادمیک و دانشگاهی به داخل روستاها در سال ۱۳۶۰ تصویب قانون تربیت بهداشت‌کاران دهان و دندان بود که به موجب این قانون طی پنج دوره ۱۸۰۰ نفر در شهرستان‌های رفسنجان، همدان، کرمان، زاهدان، بابل، تبریز و یزد تربیت شدند که این اقدام در زمان خود بهترین و موثرترین اقدام جهت ارائه خدمات دندانپزشکی به مردم و روستاها بود.

در ادامه مدیریت خدمات حوزه دندانپزشکی در چندین حوزه اقدامات بسیار ارزشمند و ضروری صورت گرفت که منجر به توسعه کمی و کیفی آموزش علوم دندانپزشکی گردید. به نحوی که در سال ۱۳۵۷ تعداد دانشجویان دندانپزشکی در کل کشور حداکثر ۲۰۰ نفر بیشتر نبود و با توجه به افزایش جمعیت و ضرورت و نیاز مبرم به خدمات دندانپزشکی و افزایش سواد سلامت جامعه نیاز مبرمی بود که مراکز آموزش علوم دندانپزشکی توسعه یابد.

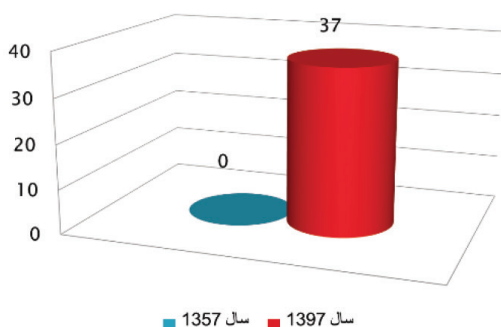
در همین راستا تعداد دانشکده‌های دندانپزشکی که در سال ۵۷ پنج دانشکده در شهرهای تهران، شیراز، مشهد و

بررسی وضعیت آموزش دندانپزشکی ایران و عوامل مرتبط با آن ...

در همین جهت نیز علاوه بر ایجاد دوره‌های تخصصی، در دو رشته محل در بیش از پنج دانشکده کشور در مقطع PhD و ۳۷ رشته محل فلوشیپ آموزش داده می‌شود (نمودارهای شماره ۵ و ۶).

نمودار شماره ۵: راه‌اندازی رشته محل‌های PhD

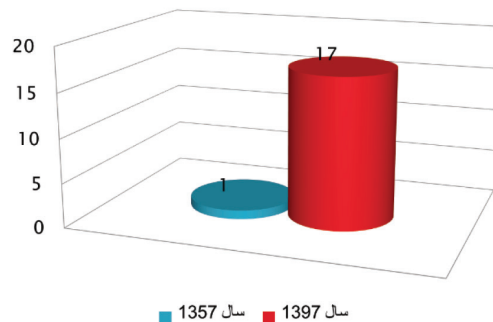

نمودار شماره ۶: تعداد مجوزرشته - محل‌های فلوشیپ دندانپزشکی

هم‌چنین به منظور استانداردسازی آموزش علوم دندانپزشکی اقدامات و تألیفات ارزشمندی صورت گرفته است که به اختصار به‌عنوان این موارد اشاره می‌گردد:

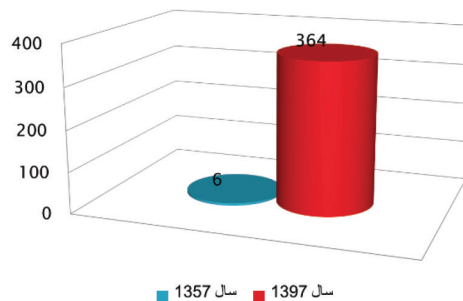
- تدوین کتاب الگوی برآورد نیروی انسانی دندانپزشکی سال ۱۳۷۹
- تدوین کتاب رتبه‌بندی دانشکده‌های دندانپزشکی واجد شرایط آموزش دوره‌های تخصصی ۱۳۹۴

دانشکده در سال ۹۷ گردید. از مجموع فارغ‌التحصیلان رشته‌های مختلف تخصصی، تعدادی به‌عنوان اساتید و هیأت علمی، جذب مراکز آموزشی می‌گردند و برخی نیز به‌عنوان متخصص مشغول ارائه خدمات درمانی در حوزه تخصصی خویش می‌شوند (نمودار شماره ۳).

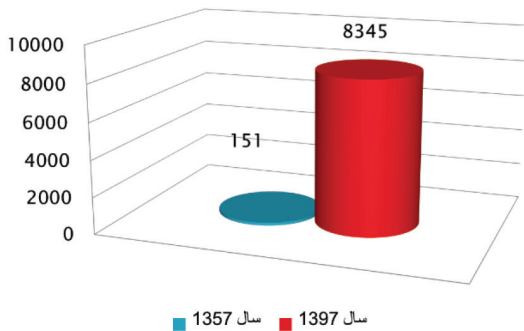

نمودار شماره ۳: تعداد دانشکده‌های دندانپزشکی دارای دوره تخصصی

در همین راستا علاوه بر این که تعداد دانشکده‌های واجد شرایط آموزش دوره‌های تخصصی افزایش یافت، کلیه رشته‌های تخصصی دندانپزشکی در این دانشکده‌ها، به تناسب ظرفیت پذیرش دستیار و امکانات موجود، آموزش داده می‌شود، به نحوی که در سال ۵۷ تعداد پذیرش دستیار ۶ نفر بود و در سال ۹۷ به رقم ۳۶۴ نفر ارتقاء یافت (نمودار شماره ۴).

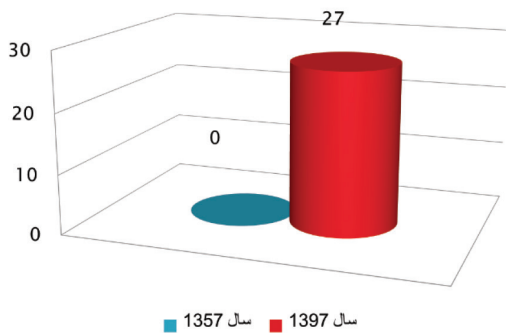

نمودار شماره ۴: ظرفیت پذیرش رشته‌های دستیار دندانپزشکی

نمودار شماره ۸: تعداد مقالات چاپ شده در مجلات علمی پژوهشی داخلی و خارجی توسط اعضاء هیأت علمی دندانپزشکی

تعداد مراکز تحقیقات دندانپزشکی کشور نیز از وضعیت فقدان هرگونه مرکز پژوهشی به حدود ۲۷ مرکز و پژوهشکده ارتقاء یافته است که همه آنها حکایت از تلاش و همت محققین توانمند و کوشا در این عرصه دارد (نمودار شماره ۹).

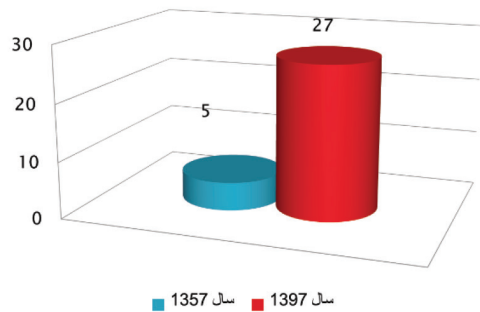

نمودار شماره ۹: تعداد پژوهشکده و مراکز تحقیقات دندانپزشکی

در قلمروی ارائه خدمات دندانپزشکی نیز باید به این نکته اشاره گردد که در صد قابل توجهی از مردم از دریافت خدمات دندانپزشکی استاندارد و قابل قبول در کشور، حتی در کلان شهرها محروم بودند و دسترسی به مراکز آموزشی در شهرهای بزرگ به استثنای افراد خاص به سختی امکان داشت و در شهرهای محروم و روستاها که تقریباً این امر غیر ممکن بود.

- تدوین کتاب مجموعه مرجع دندانپزشکی عمومی (چهارده جلد) ۱۳۹۵
- تدوین کتاب استاندارد برنامه ریزی و طراحی فضاهای آموزشی دانشکده دندانپزشکی ۱۳۹۵
- تدوین کتاب ارزیابی شاخص های کمی آموزشی ۱۳۹۶

همزمان با توسعه و گسترش فضاها و مراکز آموزش علوم دندانپزشکی، امر تحقیقات و پژوهش از رشد قابل توجهی برخوردار شده است که به استناد آمار و اطلاعاتی که از مراکز مختلف آموزش دندانپزشکی به صورت میدانی جمع آوری گردید، حکایت از توجه ویژه اساتید محقق و دانش پژوه به این بخش از حیطه دندانپزشکی داشت، به نحوی که به صورت تقریبی تعداد مجلات از حداکثر پنج مجله در سال ۱۳۵۷ به ۲۷ مجله علمی، پژوهشی ارتقاء یافته است (نمودار شماره ۷).

نمودار شماره ۷: تعداد مجلات علمی پژوهشی دانشکده های دندانپزشکی

هم چنین تعداد مقالات به صورت تقریبی از ۱۵۰ مقاله در سال ۱۳۵۷ به بیش از ۹۰۰۰ مقاله در سال ۹۷ افزایش یافته است (نمودار شماره ۸).

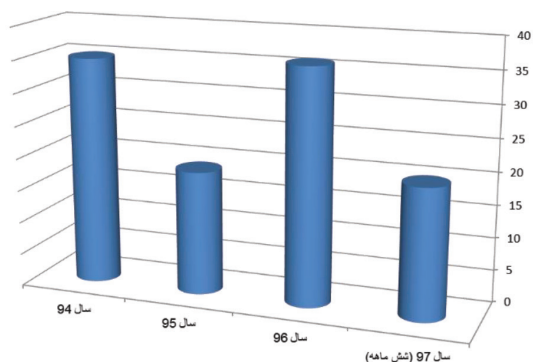

خوشبختانه در این زمان، در حوزه تجهیزات تا حدود قابل توجهی با ایجاد شرکت‌های تولیدی و تولید قطعه و مونتاژ آنها حتی‌الامکان شرایط تولید لوازم مهم دندانپزشکی ایجاد شده است و در این خصوص حتی امکان صادرات را هم مهیا شده است (نمودار شماره ۱۰).

شرکت صنایع دندانپزشکی ایران اولین تولیدکننده یونیت و صندلی دندانپزشکی					
سال	۱۳۶۲	۱۳۷۰	۱۳۸۰	۱۳۹۰	۱۳۹۶
صادرات	...	۱۰۰	۱۰۰	۳۰	۰
درصد تولید داخل محصول	۵۰	۷۰	۸۵	۹۰	۹۵
تعداد تولید	۵۰۰	۵۰۰	۷۰۰	۵۰۰	۳۰۰

نمودار شماره ۱۰: روند تولید یونیت دندانپزشکی در ایران

هرچند مواد مصرفی مورد استفاده در دندانپزشکی همچنان در انحصار کشورهای اروپایی و آسیایی است اما با امکان برقراری ارتباط با تولیدکننده‌ها و ایجاد روابط همکاری و آشنایی اساتید با تازه‌های این حیطه، مسئولین رادربدست آوردن و دسترسی به مواد و وسایل دندانپزشکی استاندارد تشویق می‌نماید و قطعاً این امر تاثیر بسیار بسزایی در ارتقا علوم دندانپزشکی در حوزه آموزش، پژوهش درمان و تولید خواهد داشت (نمودار شماره ۱۱).

نمودار شماره ۱۱: روند تولید محصولات دندانپزشکی داخلی

اما امروز پس از چهل، سال دسترسی به خدمات دندانپزشکی تقریباً برای تمامی آحاد مردم مهیا گردیده و تمامی شهرهای کشور از حضور دندانپزشکان تحصیل کرده و آموزش دیده برخوردارند و علاوه بر شهرها، ایجاد خانه‌های بهداشت و ایجاد مراکز جامع سلامت شرایط دسترسی مردم مناطق دور افتاده را به دندانپزشک آسان نموده است. همان‌گونه که امروز شاهد هستیم، حتی مناطق محروم و شهرهای دارای جمعیت زیر بیست هزار نفر و روستاها از خدمات دندانپزشکی سطح ۲ استاندارد بطور رایگان برخوردار می‌باشند.

و از طرفی، در اکثر شهرهای بزرگ نه تنها امکان دسترسی به خدمات دندانپزشکی به سهولت امکان پذیر است بلکه ارائه خدمات تخصصی و پیشرفته در تمامی کلان شهرها به خوبی صورت می‌گیرد. به نحوی که تعداد قابل توجهی از هموطنان ما که در خارج از ایران بسر می‌برند برای دریافت خدمات دندانپزشکی به داخل کشور مراجعه می‌کنند که حکایت از رشد و توسعه و ارتقاء علوم دندانپزشکی کشور در این چهل سال دارد. در گستره بهداشت و پیشگیری هم با عنایت به تلاش و سرمایه‌گذاری در این حوزه، این امر به عنوان مقدمه‌ای بر کاهش نیازهای درمانی و کاهش هزینه‌ها در دراز مدت تلقی می‌شود. در این حوزه اقدامات ارزشمندی صورت گرفته است که قطعاً تمرکز متولیان این مأموریت در جهت کاهش DMFT است که با اجرای برنامه‌ها و روش‌های کارآمد و به روز، در این جهت بصورت نظام‌مند و دوراندیشانه‌ای، کارنامه قابل قبولی در آینده خواهد داد.

در پهنه تجهیزات و مواد دندانپزشکی، همراه با توسعه مراکز آموزشی و پژوهشی علوم دندانپزشکی، متولیان این امر تمامی تلاش خود را معطوف به این موضوع نموده‌اند که با استفاده از امکان دسترسی به اطلاعات مرتبط با تازه‌های دندانپزشکی در این حوزه، همیشه در جریان جدیدترین و بروزترین تولیدات و محصولات قرار گیرند تا بتوانند در حد امکان، آنها را مورد استفاده قرار دهند.

نتیجه‌گیری:

رشته دندانپزشکی به عنوان یکی از رشته‌های مهم علوم پزشکی تلقی می‌شود. امید است مقایسه وضعیت دستاوردهای حاصل از انجام این بررسی منجر به ارائه نظریات و ایده‌های جدید گردد که با تغییرات بین‌المللی در حوزه آموزش همگام شود و این یافته‌ها به عنوان راهنما در جهت بهبود کیفیت آموزش استفاده گردد. به نظر می‌رسد برونداد علمی دانشکده‌های دندانپزشکی با توجه به اهمیت عملکرد تحقیقاتی و آموزشی آنان، می‌تواند کمک به تبیین شاخص‌های متعددی برای ارزیابی ارتقای یادگیری، ارتقاء وضعیت سلامت دهان و تغییرات لازم برای دستیابی به اهداف آموزشی نماید. در کنار این موارد نیز باید چالش‌های روند آموزش نیز مورد شناسایی قرار گیرد.

بازبینی کوریکولوم‌های آموزشی، به عنوان یکی از عوامل راهبردی در روند گسترش و توسعه آموزش عالی در سراسر کشور است. بنابراین بازنگری برنامه‌های آموزشی متناسب با نیازهای جامعه در راستای ارتقای کیفیت آموزش صورت می‌گیرد. می‌توان در این خصوص به موارد زیر اشاره داشت:

- بازنگری برنامه آموزشی دوره دکتری عمومی دندانپزشکی در چند نوبت
  - بازنگری و تدوین آیین‌نامه دوره‌های دکتری تخصصی در چند نوبت
  - بازنگری رشته‌های تخصصی و PhD به تناسب نیازهای جامعه در چند نوبت
- امید است با آموزش و پژوهش‌های کاربردی و نوآور در در نظام آموزش عالی کشور بتوان ضمن بکارگیری پیشرفته‌ترین اطلاعات روز دندانپزشکی، در جهت تأمین، بازگرداندن و ارتقای سلامت جامعه بهره‌گیری نمود.

منابع:

1. World Health Organization. Basic Document: Constitution of the world health organization. [Book Online] 47th ed. Geneva: WHO; 2009.
2. Country Report on Oral Health in the Islamic Republic of Iran. Ministry of Health and Medical Education, Undersecretary for Public Health, Oral Health Department, 2000.
3. International Standards in Medical Education: assessment and accreditation of Medical Schools' educational programs: A WFME position paper. Med Educ. 1998;32(5):549-58.
4. Dental education and dentistry system in Iran. Pakshir HR. Med Princ Pract. 2003;12(1): 56-60.
5. Oral health in Iran Pakshir HR. international dental journal.2004; (54): 367-372.

A survey on the status of dental education in Iran and its related factors during the years 1357-1397

Hasan Razmi¹, Masoumeh Mehdipour²

Abstract:

Background and Objective: The quantity and quality of dental education is important in order to meet the medical needs of the community. The educational progress of this science and the development and development of dental schools after the victory of the revolution reminded us of the necessity of changing outdated and old exercises. This study was conducted to determine the extent of realization of the educational program goals and the lack of information about it. Data was collected from all dental schools of Iran from 1357 to 1397.

Methods and Materials: The present study is a descriptive-analytical type of applied research in terms of purpose. The Statistical community of this study included all the scientific evidence of the Ministry of Health and Medical Education and all dental schools of medical universities of all over the country. The factors such as the number of dental schools, the number of branches of dentistry, the status of book publishing and other factors were compared and evaluated.

Conclusion: The scientific output of dental schools seems to have had a good upward trend over the past 40 years, and they have a good position in this regard.

Keywords: Dentistry, Scientific output, Higher education

1. Professor of Endodontics, Department of Endodontics, Faculty of Dentistry, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran
2. Associate Professor, Department of Oral and Maxillofacial Medicine, Faculty of Dentistry, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran Corresponding Author: mehdipourf@gmail.com